

מבט על, גיליון 931, 21 במאי 2017

"להתחיל מהתחלה": הניסיון הראשון של טראמפ בדרך המפותלת לפתרון בין הישראלים

לפלסטינים

דניאל שפירו, רותם אורג

החלטתו של הנשיא טראמפ לערוך את ביקורו הראשון במזרח התיכון, ובפרט לערב הסעודית, ישראל והרשות הפלסטינית, מבליטה את אחת ההתפתחויות המוקדמות המפתיעות של כהונתו: נחישותו לקדם שיחות להשגת שלום ישראלי-פלסטיני (וישראלי-ערבי). אולם בחירה זו מעלה שאלה מתבקשות: האם הנשיא טראמפ יכול להצליח היכן שרבים כל כך נכשלו? הדרך ארוכה ורצופת מכשולים. בסופו של יום, פתרון הסכסוך הוא עניין ישראלי-פלסטיני. על אף כוחו כנשיא, טראמפ אינו יכול לכפות פתרון על ירושלים או רמאללה. עם זאת, הוא מחזיק ביתרונות מסוימים, ואם ישתמש בהם בחכמה – אזי לנשיא שתואר כ"משבש העליון" יש לכל הפחות סיכוי לסייע לצדדים לנסוק לגבהים שלא חשבו כי יגיעו אליהם.

אי-אפשר להפריד בין יכולתו הפוטנציאלית של הנשיא דונלד טראמפ ליזום משא ומתן בין הישראלים לפלסטינים, לבין המהומה האופפת את הממשל שלו, ובכלל זה החשיפות האחרונות בנוגע למידע מודיעיני מסווג ביותר שהגיע מישראל והודלף על ידי הנשיא לרוסים. התקרית מעוררת ספק בעצם היכולות של הממשל ומידת יציבותו, וכן פוגעת בביטחון של ישראל לדון עמו בנושאים ביטחוניים רגישים. גורמים אלה בוודאי יעיבו על סיכויי ההצלחה של כל יוזמת שלום. יחד עם זאת, הניתוח שיובא להלן מבקש לזהות את נקודות החוזק והחולשה של טראמפ סביב מאמציו להשיב את הישראלים והפלסטינים לשולחן המשא ומתן.

החלטתו של הנשיא דונלד טראמפ לערוך את ביקורו הראשון בחו"ל במזרח התיכון, ובפרט בסעודיה, ישראל והרשות הפלסטינית, מחזקת התפתחות מפתיעה למדי בנשיאותו - נחישות לקדם משא ומתן להשגת שלום ישראלי-פלסטיני (וישראלי-ערבי). הסכסוך הידוע לשמצה עשוי להיות נושא מפוקפק ואף מסוכן להקדיש לנסיעה נשיאותית ראשונה, בייחוד מנשיא שהציפייה הרווחת הייתה שיאמץ את גישתו של ראש ממשלת ישראל בנימין נתניהו, וישים במוקד את איראן כגורם המרכזי לתחלואי המזרח התיכון. אולם בחירה זו מעוררת שאלה מסקרנות: האם ייתכן שהנשיא טראמפ יצליח בכל זאת היכן שכה רבים נכשלו?

יש לשמור על זהירות בהערכת סיכויי ההצלחה. הצדדים היו ונותרו חסרי אמון זה בזה, כאשר כל צד משוכנע שהזמן פועל לרעת הצד השני, ואינו שוכח את כישלונות המשא ומתן בעבר ואת פערי המדיניות הנוכחיים. אולם טראמפ אינו מגיע נטול יתרונות. היתרון הראשון שעובד לטובתו הוא היתרון שיש לכל נשיא חדש: הוא אינו קודמו. נכון לסיום כהונתו של ממשל אובמה, שני הצדדים נטו להשליך עליו את אשמתם לקריסת המשא ומתן, ולראות בו כמי שכשל "לספק את הסחורה" מול הצד השני. אמנם קשייו של אובמה מול הציבור והממשל בישראל הופרזו לעתים, אך חילוקי

הדעות עמו סביב איראן, "האביב הערבי" וההתנחלויות הישראליות נמשכו לכל אורך כהונתו, ולעתים אף האפילו על שיתוף הפעולה הביטחוני המצוין ותרמו לאי-הנוחות של ישראל מהתפקיד שמילאה ארצות הברית כמתווכת. גם המנהיגים הפלשתיניים התעייפו מהמאמצים האמריקנים, שלהשקפתם לא הניבו די ויתורים מישראל והפנו לחצים גם עליהם לנקוט צעדים מקדימים שיתרמו לקידום שיחות השלום. עבור הישראלים והפלסטינים גם יחד, טראמפ מייצג שינוי.

נקודה נוספת שתורמת ליתרון של טראמפ היא העובדה שהוא פונה לישראלים ופלסטינים כאחד. בעיני ישראלים רבים, בין אם הם מסכימים עם הערכים והמדיניות שלו ובין אם לאו, טראמפ נתפס כגרסה האמריקנית של נתניהו: קפיטליסט, ניצי וחשדן כלפי העולם המוסלמי (במיוחד באיראן). דימוי זה נותר בעינו גם כאשר מגיעים סימנים ראשונים מממשל טראמפ המעידים על כך שגישת המדיניות שלו ביחס לשיחות בין ישראל לפלסטינים אינה שונה בהרבה מזו של ממשלים רבים קודמים, כולל ממשל אובמה. הפלסטינים מצדם, התגברו על חששות ראשוניים מטרמפ לטובת המסקנה כי הוא מחויב לעבוד עמם (ועם מדינות ערב) להשגת מטרותיהם. אם וכאשר המשא ומתן יקרוס, בין אם כבר על כן השיגור או בשלב הרבה יותר מאוחר, שני הצדדים יטו להטיל לפחות חלק מהאשמה על הצד האמריקני. בינתיים על כל פנים, טראמפ יכול לצוץ על גלי הציפיות הגבוהות.

הפופולריות שטרמפ זכה לה מתחילת הדרך בקרב הישראלים יוצרת לחץ פוליטי על הממשלה. חברי ממשלת הימין בישראל, שבתחילה שיבחו את טראמפ במונחים משיחיים, יתקשו להתנגד לו אם יתחיל לדרוש פשרות ישראליות בגדה המערבית. הדבר האחרון שנתניהו רוצה הוא חידוש המתרחבות בין ירושלים לווינגטון, עם פגיעה שתתלווה לכך בתמיכתה של וושינגטון בסוגיות לא-פלסטיניות, כגון המאבק בהתפשטות ההשפעה האיראנית או בהטיה האנטי-ישראלית באו"ם. הפלשתינים לעומת זאת, צריכים לדאוג שלא לקלקל את ההזדמנות המפתיעה שניתנה להם. אם בתחילה הם היו מודאגים מכך שיישארו מאחור בעסקה אזורית אפשרית בין ישראל למדינות ערב הסוניות, עכשיו הם מודאגים יותר מתגובתו הבלתי צפויה של טראמפ במידה שהשיחות יעלו על שרטון או שיפרוץ סבב אלימות. אין צורך לומר ששני הצדדים צריכים לדאוג שלא להכעיס את הנשיא, אדם הידוע בתגובותיו הבלתי צפויות כאשר הוא אינו מרוצה.

הנקודה השלישית שיכולה לתרום למאמציו של טראמפ היא העדיפות הבלתי צפויה שנתן לסכסוך והשקעתו האישית בפתרונו. בעוד אובמה שמר על מרחק מהשיחות, בייחוד בתקופת כהונתו השנייה, והשאיר את הדיפלומטיה היום-יומית לשר החוץ ג'ון קרי, הרי שאם טראמפ יחליט להתערב הוא יוכל להפעיל את כל כובד משקלו הנשיאותי כדי לגשר על הפערים בין הצדדים. טראמפ מינה את עוזריו הקרובים, הבולט שבהם הוא חתנו ג'ארד קושנר לעיסוק בנושא, מהלך שאף הוא מצביע שהצלחה או כישלון יילקחו באופן אישי. יתר על כן, מהלכי הפתיחה הברורים שנקט טראמפ להגדרת מערכת היחסים עם מדינות ערב הסוניות, כולל ביקור חם של הנשיא א-סיסי ועזירתו הראשונה בסעודיה במסע הקרוב, מכשירה את האפשרות שיהיה ביכולתו להביא את מדינות ערב הסוניות אל השולחן. אלה המדינות שבהן נתניהו מעוניין באמת כשותפות לשלום, כמדינות שמסוגלות לתמוך - אך גם ללחוץ - על הפלסטינים.

אף גורם מאלה שצוינו לעיל אינו מבטיח הצלחה. הדרך ארוכה וזרועה במכשולים. בסופו של דבר, פתרון הסכסוך הוא עניין ישראלי-פלסטיני: למרות כל כוחה של הנשיאות האמריקנית, טראמפ

אינו יכול לכפות פתרון על ירושלים או על רמאללה. אולם יש לו יתרונות מסוימים, ואם ישתמש בהם בתבונה הרי שלמרות הכינוי "המשבש העליון" שזכה לו, יש לנשיא הזדמנות לעזור לצדדים לנסוק לגבהים שמעולם לא חשבו שאפשר להגיע אליהם.